

застосування апробованої методики для аналізу особливостей функціонування маркерів підсилювання як засобів соціолінгвістичної ідентифікації мовців в академічному дискурсі.

Література:

1. Ачкасов В. А. Этническая идентичность в ситуациях общественного выбора [Электронный ресурс] / В. А. Ачкасов // Журнал социологии и социальной антропологии. – 1999. – Том II. – Режим доступа до журн. : <http://www.soc.pu.ru/publications/jssa/1999/1/8achkas.html>
2. Каменский М. В. К вопросу о социолінгвістической парадигме дискурсных маркеров английского языка / М. В. Каменский // Вестник Ставропольского государственного университета. – 2007. – № 50. – С. 171–178.
3. Шилок В. Социолінгвістическая характеристика взаимодействия участников американского академического дискурса (на основе MICASE) / В. Шилок // Научное сообщество студентов: сборник статей. Студенчтуденч. междунар. науч. – практ. конф. (06 марта 2014 г.) / Гл. ред. Широков О. Н. – Чебоксары: ЦНС «Интерактив плюс», 2014. – С. 60–69.
4. Шилок В. Функціонування маркерів хеджингу в усному академічному дискурсі / В. Шилок // Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації: збірник наукових праць / За заг. ред. В. В. Жуковської, О. А. Черниш. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – С. 301–309.
5. Ярхо А. В. Комунікативна стратегія невпевненості в сучасному англійському діалогічному дискурсі [Електронний ресурс] / А. В. Ярхо. – Режим доступу: <http://www.dissert.com.ua/content/32017.html#download>
6. Caffi C. On mitigation / C. Caffi // Journal of pragmatics. – 1999. – V. 31. – P. 881–909.
7. Hyland K. Hedging in Scientific Research Articles / K. Hyland. – Amsterdam : John Benjamins Publishing Company. – 1998. – 318 p.
8. Markkanen R. Hedging and discourse: approaches to the analysis of a pragmatic phenomenon in academic texts / R. Markkanen, H. Schröder. – Berlin : Walter De Gruyter. – 1991. – 280 p.

Список джерел ілюстративного матеріалу:

9. Michigan Corpus of Academic Spoken English (MICASE) [Електронний ресурс]. – Dr. Ute Römer, 2010. – Режим доступу : <http://www.helsinki.fi/variang/CoRD/corpora/MICASE/index.html>

УДК 81'33 (811.161.2 + 811.111)

Н. Д. Засанська,

Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, м. Кіровоград

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОДИНИЦЬ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИХ МІКРОПОЛІВ ЕКОЛОГІЧНА КРИЗА / ECOLOGICAL CRISIS В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ (НА МАТЕРІАЛІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ІНТЕРНЕТ-ВИДАНЬ)

*У статті висвітлено результати зіставного аналізу функціональних особливостей одиниць навколядерних мікрополів **екологічна криза / ecological crisis** лексико-семантичного поля **криза** в сучасній українській та англійській мовах на матеріалі інформаційних інтернет-видань. За допомогою лексичної програми WordSmith Tools 6 (2013) визначено кількісні та якісні характеристики зіставляваних мікрополів.*

Ключові слова: лексико-семантичне поле, методи корпусної лінгвістики, інформаційний текст, функціональність, високочастотна / середньочастотна / низькочастотна / нефункціональна лексема, WordSmith Tools 6 (2013).

*В статье освещены результаты сопоставительного анализа функциональных особенностей единиц лексико-семантических микрополей **экологической кризис / ecological crisis** лексико-семантического поля **кризис** в современном украинском и английском языках на материале информационных интернет-изданий. С помощью лексической программы WordSmith Tools 6 (2013) определены количественные и качественные характеристики сопоставляемых микрополей.*

Ключевые слова: лексико-семантическое поле, методы корпусной лингвистики, информационный текст, функциональность, высокочастотная / среднечастотная / низкочастотная / нефункциональная лексема, WordSmith Tools 6 (2013).

*The article presents the analysis of the corpus-based approach to the lexemes of the semantic field **ecological crisis** in Ukrainian and English. The lexemes of the fields under investigation are chosen on the base of componential analysis of dictionary definitions (Oxford English Dictionary, Dictionary of the Ukrainian Language), while functional peculiarities have been studied on the base of a two-language corpus built of internet news texts. The comparative study has been held with the help of lexical software programme WordSmith Tools 6 (2013).*

Key-words: lexical-semantic field, corpus-based method, news text, functionality, high frequency word / medium frequency / low frequency / non-functional lexeme, WordSmith Tools 6 (2013).

Інтеграційні процеси в світі спричиняють зростаючу потребу в багатомовній та міжкультурній компетенції. Нового значення набуває ефективна комунікація, не обмежена мовними бар'єрами. Спілкування стає предметом уваги не лише мовознавців, а й представників політичних інститутів, міжнародних організацій, комерційних установ. В результаті зростає актуальність широкомасштабних досліджень різних мов світу з використанням корпусних методів аналізу мовного матеріалу [10, с. 6].

У сучасних мовознавчих працях під терміном «корпус» розуміють структуровану, систематизовану, програмно оброблену сукупність текстів [2; 7; 8; 10; 16]. Зібрання текстів корпусу будується з реальних фрагментів писемного чи усного мовлення, що дозволяє розглядати корпусний матеріал як емпіричну базу лінгвістичного дослідження [2, с. 125-131].

Як цілісна система, корпус має відповідати певним вимогам. Серед ключових – автентичність, репрезентативність, стандартність, збалансованість та ін. [2; 6; 9; 14; 15]. Досягнення цих завдань можливе завдяки визначеному набору параметрів, що враховуються при побудові корпусу. Параметризація корпусу повинна охоплювати такі виміри як широту (охоплення певної кількості текстів), пропорційність, часову однорідність. Відповідно до мети створення та призначення корпуси класифікують на повнотекстові / фрагментні, динамічні / статичні, діахронні / синхронні, одномовні / багатомовні, усні / писемні тощо [2, с. 104].

Сучасні лінгвістичні дослідження демонструють спрямованість на пізнання національно-специфічних мовних особливостей, типологічних відмінностей, культурних ознак так само, як універсальних рис зіставляваних мов. Багатомовні

корпуси забезпечують глибоке проникнення в лексичні системи порівнюваних мов та сприяють розумінню тих мовних явищ, що можуть залишитися поза увагою при дослідженні одномовного корпусу. Використання багатомовних корпусів слугує основою для розпізнавання значень слів-полісемантів: виявляється рівень семантичної еквівалентності лексичних одиниць в різних мовах [17, с. 11].

В основі дослідження спільних та відмінних рис лексичних систем сучасної української та англійської мови знаходиться націленість на мовну презентацію спільних фрагментів дійсності, що, з огляду на вплив глобалізації, видається цілком можливим. Так, наприклад, явище екологічна криза є значимим для носіїв обох мов, проте відтворюється в свідомості українців та британців по-різному. Відсутність комплексного аналізу цього явища, зокрема, із застосуванням сучасних засобів дослідження корпусної лінгвістики, ставить завдання проаналізувати особливості функціонування мовних одиниць навколоядерної частини лексико-семантичного поля **криза** в українській та англійській мовах на матеріалі сучасних інформаційних інтернет-повідомлень. Використання методик корпусного аналізу мовного матеріалу дозволяє всебічно розглянути функціонування одиниць у зіставлених лексико-семантичних мікрополях **екологічна криза / ecological crisis**, прослідкувати їх вживання у контексті, виявити семантичні особливості найчастотніших лексем на позначення екологічної кризи в інформаційних повідомленнях сучасної української та англійської мов. У цьому й полягає **актуальність** запропонованого дослідження.

Отже, **метою** статті є зіставне вивчення функціональних особливостей одиниць навколоядерних мікрополів **екологічна криза / ecological crisis**, що належать до лексико-семантичних полів **криза / crisis** в українській та англійській мовах й визначення специфіки презентації цього явища в мовленні сучасних інформаційних інтернет-джерел. Відповідно до поставленої мети, **завдання** статті складають:

- визначення кількісних та якісних характеристик зіставлених мікрополів **екологічна криза / ecological crisis**;
- виявлення рівня частотності кожної одиниці мікрополя в інформаційних текстах;
- поділ лексичного матеріалу на групи за ступенем функціональності (одиниці з високим / середнім / низьким ступенем частотності, нефункціональні одиниці);
- зіставлення семантичних особливостей мовних одиниць в українських та англійських інформаційних текстах.

Матеріал дослідження складає суцільна вибірка інформаційних інтернет-текстів, що містять формальну вказівку на явище **екологічна криза, ecological crisis** (100 українських та 100 англійських текстів, відібраних за 2009–2013 рр.). Джерелами лексичного матеріалу вибірки послуговували інтернет-сайти періодичних електронних видань (The Times, The Guardian, The Daily Mail, The Independent, BBC News, Дзеркало тижня, Україна молода, День та ін.).

Аналіз особливостей функціонування найчастотніших лексичних одиниць мікрополів **екологічна криза / ecological crisis** у зіставлених корпусах дослідження виявляє значну кількість спільних семантичних ознак у мовному відображенні цього явища сучасною українською та англійською мовами. Це ілюструє те, що в реаліях глобалізованого світу екологічна криза має загальний характер впливу на особистість незалежно від її культурного, історичного чи мовного підґрунтя світогляду. Саме відчуття спільної долі є одним з найважливіших чинників, який особливо гостро проявляється в умовах нинішньої деградації природного середовища. Перед країнами всього світу постає питання про необхідність формування принципово нової політики споживання.

Як засвідчують результати аналізу, група українських високочастотних одиниць кількісно менша за відповідну англійську групу – 57 українських та 106 англійських лексем. Проте, незважаючи на кількісну невідповідність зазначених груп, дослідження якісних семантичних ознак розкриває значний ступінь їх функціональної еквівалентності.

Порівняльний аналіз семантичних особливостей вживання ключових одиниць **криза / crisis** у повідомленнях екологічного спрямування вказує на взаємообумовленість і взаємозалежність політики та економіки з проблемами екології. В матеріалі обох корпусів дослідження фіксуються чисельні приклади розкриття поняття екологічної кризи в безпосередньому протиставленні з економічною, політичною, соціальною кризами. Наприклад, порівняйте семантику функціонування ядерних високочастотних лексем **криза / crisis** в зіставлених фрагментах мовлення: укр. *Нинішні політична, економічна, соціальна, екологічна кризи є наслідком багаторічного ігнорування основних засад сталого збалансованого розвитку* (День, 4.03.2014); англ. *We are at a crossroads of multiple crises... the crises of the economy and financial world, of climate change, of peak oil, overall ecological crisis, the water crisis, the biodiversity crisis... it's now a convergent crisis* (The Guardian, 6.03.2012).

Відповідно до отриманих результатів, в обох мікрополях фіксується високий ступінь функціонування мовних одиниць **екологічний / ecological**, котрі реалізують семантичну ознаку взаємозв'язку природи та людини. Напр.: *Можна з упевненістю стверджувати, що епіцентр екологічної кризи перемістився із навколишнього до внутрішнього середовища кожного з нас* (День, 14.07.2012). В британських текстах простежується пряма вказівка на відповідальність влади за погіршення стану екології. Напр.: *Capitalism is responding to the challenge of the ecological crisis with two of its favourite weapons: financialisation and militarization* (The Guardian, 6.03.2014).

Семантичну ознаку безпечного впливу на довкілля реалізують лексеми **зелений / green**. Напр.: укр. *Розвиток і використання зелених технологій може стати новим джерелом зростання* (День, 23.12.2009); *The green future of Wales is at stake* (The Telegraph, 24.05.2013).

Висока частотність лексем **довкілля, середовище / environment** вказує на зростання у наш час загрози для існування самої людини – внаслідок змінювання екологічних умов проживання. Напр.: *Вплив екології довкілля на здоров'я дитини дається взнаки ще до появи дитини на світ* (День, 19.10.2011). У невтішних перспективах на майбутнє, довкілля може перетворитися на об'єкт глобальних змагань, війн, боротьби економічно впливових країн світу. Напр.: *To the intersection of race, class and gender inequalities, we should now add a fourth dimension: the environment* (The Guardian, 5.05.2014).

Стрімкий технологічний розвиток сучасного суспільства дистанціює людину від природи. Лексичні одиниці **природа / nature** є високочастотними в матеріалі дослідження, що засвідчує їх семантичний потенціал у розкритті явища екологічної кризи. Напр.: *Невже ми настільки збайдужіли і розучилися відчувати себе частиною природи, а природу – частиною нас, <...>* (День, 28.01.2009). Важливість усвідомлення нерозривного зв'язку людини та природи виявляється необхідною умовою спільної боротьби з екологічними змінами. Напр.: *Humanity can live without money, but we can't live without nature and the essential services it provides* (The Telegraph, 15.05.2012).

Аналіз функціональних особливостей лексем **вплив / impact** (n) засвідчує їх семантичну еквівалентність у межах досліджуваних корпусів дослідження. В обох мікрополях фіксується вживання зазначених лексем зі значенням двостороннього характеру проявів екологічної кризи: впливу людини на довкілля, і, як наслідок, вплив наслідків екологічних проблем на людину. Напр.: укр. *Для мінімізації кризових впливів потрібні своєчасні заходи для розв'язання* (День, 16.02.2014); англ.

To avoid these and other devastating **impacts** on the environment, changes in meat consumption and production are essential (The Guardian, 22.01.2012).

У центрі значення екологічної кризи – зміна стану довкілля, відповідно, мовні одиниці **зміна / change** (n) мають високий ступінь функціонування. Напр.: англ. *Climate change particularly affects agriculture and contributes to rising food prices* (The Guardian, 14.09.2012). Екологічні зміни слугують поштовхом до розвитку нових технологій, наукових досліджень, спрямованих на пошук вирішення проблем довкілля. Напр.: укр. *Проблеми, пов'язані з глобальними кліматичними і екологічними змінами, розуміння ролі людини в цих загрозливих змінах породили новий напрям наукової етики – гео-етику* (День, 18.09.2013).

На глобальні масштаби впливу екологічних змін вказує семантика лексичних одиниць **земля / earth, planet**. У повідомленнях зіставлюваних мов розкривається поняття екологічної долі: планета Земля розглядається як спільна і єдина домівка існування людства, тому за її збереження та захист відповідає кожен особисто. Напр.: укр. *В умовах взаємопов'язаних загроз вижити ми можемо тільки разом, тому що ми всі разом і кожен особисто відповідаємо за все, що наповнює Землю* (День, 18.09.2013). Людська діяльність на Землі перетворюється на реальний експеримент, наслідки котрого до кінця невідомі. Напр. англ. *The biggest and most important experiment on Earth is the one we're all conducting, right now, on Earth itself* (The Guardian, 30.06.2013).

Відповідно до наукових даних, якщо сучасні темпи збільшення людства та використання ним природних ресурсів планети істотно не уповільняться найближчим часом, то потенціал Землі не зможе задовольнити потреб усього населення. Напр.: *As a result half the countries in the world are in ecological debt and unless the trend is reversed by 2030 it will take the equivalent of two planets to keep pace with demand* (The Telegraph, 29.10.2008).

В обох мікрополях простежується увага до проблеми води. Лексеми **вода / water** є високочастотними в зіставлюваних корпусах дослідження. Напр.: укр. *Коли нафта втрачає цінність, країни змагаються за... воду* (День, 12.06.2008). В матеріалі англійської мови крім питання про надмірне використання води піднімається інша актуальна проблема: прихована вода – «невидимі» для людини затрати води на вирощені продукти харчування. Напр.: англ. *Hidden water is water used to produce things we consume but typically do not think of as containing water* (The Guardian, 30.06.2013).

Як показують результати лексичного аналізу програми *WordSmith Tools 2013*, в зіставлюваних корпусах дослідження виявляються мовні одиниці на позначення наслідків екологічної кризи. Так, лексеми **катастрофа / disaster** демонструють значну семантичну еквівалентність вживання у сучасній українській та англійській мовах. Порівняйте, наприклад, функціональність цих одиниць у інтернет-повідомленнях: укр. *Привид екологічної катастрофи сьогодні матеріалізується й стає жорстокою реальністю нашого буття* (День, 19.06.2012); *It is an ecological disaster spreading from the Gulf of Mexico to Downing Street* (The Mirror, 14.06.2010). Крім того, в англійському мовленні фіксується ще одна високочастотна лексема **collapse**, котра реалізує подібну семантику краху, руйнування, падіння. Напр.: *As our world stumbles to the brink of ecological collapse, the «tipping point» of irreversible climate change, sustainability has become a vital issue* (The Guardian, 17.05.2013).

Отже, зіставний аналіз функціональних особливостей одиниць лексико-семантичних мікрополів **екологічна криза / ecological crisis** виявив значний рівень кількісної та якісної еквівалентності в порівнюваних корпусах дослідження, що засвідчується значною кількістю функціональних збігів в межах груп високочастотних лексем. На нашу думку, це відображає спільні ознаки у базовій оцінці, розумінні, сприйнятті глобальної екологічної кризи українцями та британцями, як одного й того ж самого фрагменту реальності.

Наступним етапом дослідження стане порівняльний аналіз функціональних особливостей одиниць інших мікрополів лексико-семантичного поля **криза / crisis** в українській та англійській мовах (напр., мікрополів **економічна криза / economical crisis, нестача / deficiency, криза ідентичності / identity crisis** та ін.).

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – Київ, Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.
2. Демська О. М. Текстовий корпус: ідея іншої форми / О. М. Демська. – Київ, 2011. – 282 с.
3. Левицький В. В. Семасіологія / В. В. Левицький. – Вінниця : НОВА КНЬГА, 2006. – 512 с.
4. Словник української мови: в 11-ти томах [Електронний ресурс]. – Т. 1-11. – К. : Наукова думка, 1970–1980. – Режим доступу: www.sum.in.ua / – Словник української мови. Академічний тлумачний словник
5. Словник української мови: томи 1–4: А–Ж. [Електронний ресурс]. / [ред. В.М.Русанівський]. – Український мовно-інформаційний фонд НАН України, 2014. – Режим доступу: <http://corpus.ulif.org.ua/explvol1/> – Словник української мови. Томи 1-4 (А-ЖУЧОК)
6. Corpus Linguistics and the Web / [eds. Marianne Hundt, Nadja Nesselhauf, Carolin Biewer]. – Editions Rodopi BV, 2007. – P. 1–25.
7. Granger S. Comparable and translation corpora in cross-linguistic research. Design, analysis and applications [Електронний ресурс] / Sylviane Granger // Journal of Shanghai Jiaotong University, 2010. – Vol. 2. – P. 14–21. – Режим доступу до статті: <http://hdl.handle.net/2078.1/75716>
8. Halliday M. Lexicology and Corpus Linguistics / M. A. K. Halliday, W. Teubert, C. Yallop, A. Cermakova. – Continuum, 2004. – 191 p.
9. Leech G. New resources or just better old ones? The holy grail of representativeness // Corpus Linguistics and the Web / [eds. M. Hundt, N. Nesselhauf, C. Biewer]. – Editions Rodopi BV, 2007. – P. 133–149.
10. Lexis in Contrast: Corpus-based Approaches / [eds. Bengt Altenberg, Sylviane Granger]. – John Benjamins, 2002. – P. 3–51.
11. Oxford English Dictionary Online (OED) [Електронний ресурс (передплачений)] / Oxford University Press. – Режим доступу: <http://www.oed.com/>
12. Oxford English Dictionary [Електронний ресурс / [2nd ed.]. – Oxford University Press, 2009. – 1 електронний опт. диск (CD-ROM, v. 4.0); 12 см. – Системні вимоги: Windows 95, 98, 2000, XP. – Oxford English Dictionary
13. Scott M. WordSmith Tools Manual / M. Scott. – Liverpool: Lexical Analysis Software Ltd, 2013. – 452 p.
14. Stefanowitsch A. Corpus-based Approaches to Metaphor and Metonymy / [edited by Anatol Stefanowitsch, Stefan Th. Gries]. – Mouton de Gruyter, 2006. – P. 1-17.
15. Stubbs M. Words and Phrases: Corpus Studies of Lexical Semantics I Michael Stubbs. – Blackwell Publishing company, 2002. – P. 1–80.
16. The Routledge handbook of corpus linguistics / [eds. A. O'Keeffe, M. McCarthy]. – Routledge, 2010. – 711 p.
17. Yohansson S. On the role of corpora in cross-linguistic research / S. Yohansson // Corpora and Cross-Linguistic Research: Theory, Method, and Case Studies [eds. S. Johansson, S. Oksefjell]. – John Benjamins, 1998. – P. 1–50.

Список джерел ілюстративного матеріалу:

Ілюстративний матеріал взято з офіційних сайтів новин BBC News (www.bbc.co.uk) та періодичних інтернет-видань: Дзеркало тижня (www.zn.ua), День (www.day.ua), Україна молода (www.um.ua), Українська правда (www.pravda.com.ua), The Guardian (www.guardian.co.uk), The Times (www.thetimes.co.uk), The Independent (www.theindependent.co.uk), the Daily Mail (www.dailymail.co.uk), The Mirror (www.mirror.co.uk), The Sun (www.thesun.co.uk) та ін.